

1989, s. 48-69; Murtazâ Müderrisî Çihardehî, "Şeyh Ahmed Ahsâî", *Mecelle-yi Yâdigâr*, sy. 4, Tahrân 1323, s. 30-47; J. R. I. Cole, "The World as Text: Cosmologies of Shaykh Ahmad al-Ahsâî", *SI*, LXXX (1994), s. 145-163; D. M. MacEoin, "Ahsâî", *EI*, I, 674-679; a.m.f., "Cosmogony in Shaikhism", a.e., VI, 326-328; a.m.f., "Shaykhîyya", *EI*² (Ing.), IX, 403-405; Mehmet Demirci, "Ahsâî", *DİA*, II, 177-178.

MUSTAFA ÖZ

ŞEYHİZÂDE

(ö. 1078/1667)

Osmanlı âlimi.

Babası Gelibolulu Şeyhî Mehmed Efendi'ye nisbetle Şeyhîzâde diye şöhret bulmuştur. Şeyhülislâm Hoca Abdürrahim Efendi'nin damadı olduğu için Damad Efendi olarak da bilinir. Dedesinin adı Süleyman'dır. Kardeşi Şeyhîzâde Şerif Mehmed Efendi de ulemâdan olup müderrislik yapmıştır. Şeyhîzâde Abdurrahman uzun süre Şeyhülislâm Zekeriyâzâde Yahyâ Efendi'nin mülâzemetinde bulundu. 1050 yılının Rebîülâhîrinde (Temmuz 1640) Merdûmiye Medresesi'ne müderris tayin edildi. Şâban 1052'de (Kasım 1642) Şeyhülislâm Hüseyin Efendi Medresesi, Muharrem 1056'da (Şubat 1646) Kasım Paşa Medresesi müderrisliğine nakledildi. Aynı yılın şâban (eylül) ayında getirildiği Selânik kadılığında Rebîülâhîr 1057'de (Mayıs 1647) azledilerek şevval (kasım) ayında Edirne kadılığına gönderildi. Rebîülâhîr 1058'de (Mayıs 1648) Edirne kadılığında azledildi ve Safer 1061'de (Şubat 1651) Boyabat kazası kendisine arpalık olarak verildi. Şevval 1065'te (Ağustos 1655) İstanbul kadısı oldu. Şâban 1066'da (Haziran 1656) yine azledilip Balıkesir kazası arpalık olarak verildi. Receb 1071'de (Mart 1661) ikinci defa İstanbul kadılığına getirildi. Şevval 1072'de (Mayıs 1662) Anadolu kazaskerliğine tayin edildi. Şevval 1073'te (Mayıs 1663) emekli oldu ve kendisine Hezargrad kazası arpalık olarak verildi. Cemâziyelevvel 1076'da (Kasım 1665) ikinci defa Anadolu kazaskerliğine ve Muharrem 1077'de (Temmuz 1666) Rumeli kazaskerliğine getirildi. Aynı yılın şâban ayında azledilerek Tırlova ve Sahrâ kazaları arpalık olarak verildi. Rebîülevvel 1078'de (Ağustos 1667) vefat etti ve Edirnekapı dışındaki Emîr Buhârî Tekkesi'nin civarında defnedildi. Mezarının Kemalpaşazâde'nin mezarının yakınlarında bulunduğu belirtilir. Mezar taşında, "Bir gedâ çıktı dedi târîhin / Rabbenâ kıl makâmını cennet" tarih beytinin yazılı olduğu kaydedilir. Şeyhîzâde Abdurrahman'ın özellikle fıkıh bilgisi yanın-

da üstün ahlâkıyla tanındığı belirtilir. Malının üçte birini vasiyet ederek Hüseyin Bey Mescidi'ni camiye çevirmiştir.

Şeyhîzâde Abdurrahman'ın *Mecma'u'l-enhür fi şerhi Mülteka'l-ebhur* adlı meşhur eseri İbrâhim b. Muhammed el-Halebî'ye ait kitabın şerhi olup şârihin lakabına nisbetle *Dâmâd* ismiyle tanınmıştır. Eserin girişinde Şeyhî *Mülteka*'nın muhtelif şerhlerinin yapıldığını, ancak bunlardan bazılarının çok kısa olup anlaşılmadığını, bazılarının ise çok uzun olduğunu kaydederek yeterince izahat vermekle birlikte fazla ayrıntıya girmeyen bir şerh kalemeye almayı hedeflediğini belirtir. Geleneksel şerh usulünün takip edildiği eserde Hanefî mezhebine ait görüşlerin yanında zaman zaman diğer mezheplerin görüşlerine de işaret edilir. I. cildi 14 Zilkade 1070 (22 Temmuz 1660), II. cildi 19 Cemâziyelâhîr 1077 (17 Aralık 1666) tarihinde Edirne'de tamamlanmıştır. *Mülteka*'nın en yaygın şerhlerinden olan *Mecma'u'l-enhür* Osmanlı döneminin temel fıkıh metinleri arasında önemli bir yere sahiptir. *Mecelle*'nin hazırlanmasında sıkça başvurulan kaynaklardan olup *Mecelle*'deki 270 maddenin tamamen ve yaklaşık seksen maddenin kısmen *Mülteka* ve *Mecma'u'l-enhür*'dan alındığı belirtilmektedir (Has, *A Study of Ibrahim al-Halabi*, s. 337-345; *DİA*, XXXI, 551). Eserin müstakil halde ve Haskefi'nin *ed-Dürü'l-munteka* adlı *Mülteka* şerhiyle birlikte birçok baskısı yapılmıştır (meselâ: I-II, İstanbul 1240, 1241, 1252, 1264, 1273, 1287, 1292, 1300, 1310, 1329; Kahire 1298; nşr. Halil İmrân el-Mansûr, I-IV, Beyrut 1419/1998).

Kaynaklarda bazı eserlerin isim benzerliğinden dolayı Şeyhîzâde Abdurrahman'a nisbet edildiği görülmektedir. Serkis ve Zirikli tarafından kendisine izâfe edilen, sonraki kaynaklarda ve bazı kütüphane kataloglarında bu şekilde kaydedilen (Serkis, II, 1170-1171; *Mu'cemü'l-mahtûâtî'l-mecûde*, II, 773; *DİA*, XXVIII, 174), Mâtürîdîler ile Eş'arîler arasındaki ihtilâflı akaid konularının ele alındığı *Nazmü'l-ferâ'id ve cem'u'l-fevâ'id*, Bafra müftüsü Şeyhîzâde Abdürrahim b. Ali el-Amâsi'ye aittir (*Osmanlı Müellifleri*, I, 334; Özel, s. 132). Bu eserin matbu nüshalarında da (İstanbul 1288; Kahire 1317) müellifin adı Abdürrahim b. Ali Şeyhîzâde diye kaydedilmiştir. Yine Şeyhîzâde Abdurrahman'a nisbet edilen *Şerhu Kaşidetü'l-Bürde* (Abdullah Muhammed el-Habeşi, I, 465) ve *Hâsiye alâ Envâri't-tenzil* (a.g.e., I, 330) Şeyhîzâde Muhyiddin Mehmed Kocevî'ye (ö. 950/1543) aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, II, 1815; Uşşâkizâde İbrâhim, *Zeyli Şekâik* (nşr. H. J. Kissling), Wiesbaden 1965, s. 335-336; Şeyhî, *Vekâyü'l-fuzalâ*, I, 118-119, 340-341; *Sicill-i Osmânî*, III, 314; *Osmanlı Müellifleri*, I, 334; Serkis, *Mu'cem*, II, 1170-1171; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 549; Zirikli, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 332; Şükrü Selim Has, *A Study of Ibrahim al-Halabi with Special Reference to the Multaqa* (doktora tezi, 1981), University of Edinburgh, s. 241-245, 337-345; a.m.f., "Mülteka'l-ebhur", *DİA*, XXXI, 550-551; Ali Uğur, *The Ottoman Ulama in the mid-17th Century: an Analysis of the Vakâ'i'ü'l-Fuzalâ of Mehmed Şeyhi Ef.*, Berlin 1986, s. 313-314; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 113, 115, 132; Sâlihîyye, *el-Mu'cemü'l-şâmil*, III, 425-426; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Cami'u'l-şürûh ve'l-havâşi*, Ebûzâbi 1425/2004, I, 330, 465; III, 1842-1843; *Mu'cemü'l-mahtûâtî'l-mecûde fi mektebâti İstânbûl ve Anâtüli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], II, 773; Yusuf Şevki Yavuz, "Mâtürîdiyye", *DİA*, XXVIII, 174.

TAHSİN ÖZCAN

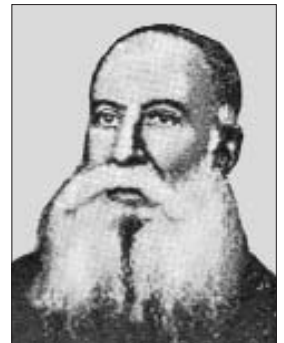
ŞEYHO, Luvîs

(لويس شيخو)

Rızkullah b. Yûsuf b. Abdilmesih
b. Ya'kûb Şeyho el-Yesûfi
(1859-1927)

Arap edebiyatına dair
çalışmalarıyla tanınan
Cizvit papazı.

5 Şubat 1859'da Mardin'de doğdu. Papaz olduktan sonra Luvîs Şeyho (Louis Cheikho) diye tanındı. Dokuz yaşlarında iken Beyrut'a giderek büyük kardeşiyle birlikte öğrenim gördü. 1874'te Katolikliğin bir kolu olan Cizvit mezhebine girdi. Bu mezhebin Beyrut yakınlarındaki Gazîr'de bulunan mekteplerinde okudu. Daha sonra ruhanlık tahsilini ilerletmek için Avrupa'ya gidip dört yıl Fransa'da kaldı. Burada Arapça, Fransızca, Latince ve Yunanca öğrendi. Lübnan'a dönünce Beyrut'taki Cizvit ortaokulunda ders verdi, Saint Joseph Üniversitesi'nde ilmi çalışmalar yaptı. İngiltere, Fransa, İtalya ve Avusturya gibi ül-

Luvîs Şeyho